

שאלות ותשובות

אם הרב יוסף צבי ריימן

עקיפת תור לחיסון קורונה

שאלה

שלום הרב, אם יש לי אפשרות 'להידחף' ולקבל חיסון נגד נגיף הקורונה על אף שאיני עומד בקריטריונים לזכאות - האם אני יכול לעשות זאת? או שמא אני חייב להמתין שיגיע תורי?

תשובה

מי ראשון בתור?

הגמרא (סנהדרין ח. אומרת):

"כקטן כגדול תשמעון", אמר ריש לקיש: שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה. למאי הלכתא? אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה - פשיטא, אלא - לאקדומיה.

מדברי הגמרא עולה שעל הדיינים להקדים לדון בדינו של מי שהגיע ראשון, גם אם ממתנים בתור בעלי דין שרוצים לדון על סכום גבוה יותר (וראו גם רש"י, מלכים א' ד', ג). וכך נפסק **בשולחן ערוך** (ח"מ ט"ו, א):

צריך הדיין שיקדים לדון הדין שבא לפניו תחלה.

עם זאת, בדברי **הב"ח והסמ"ע** (שם ס"ק א' וס"ק ה) מתבאר שאין הכוונה שחייבים להקדים את מי שהגיע קודם ועמד בתור בשערי בית הדין, אלא אם שהתחילו לדון מסוים, לא מפסיקים את הדין כדי לעבור לדין אחר.

דברים אלו נאמרו מצד הדיינים. אולם במקומות אחרים מצאנו הרחבה לחובה זו גם לבעלי דין וגם לתחומים שאינם קשורים לבית הדין, שגם בהם יש חובה לנהוג לפי כללים מסוימים. הגמרא (סנהדרין לב:) אומרת:

צדק צדק תרדף - אחד לדין ואחד לפשרה. כיצד? שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה, אם עוברות שתיהן - שתיהן טובעות, בזה אחר זה - שתיהן עוברות... הא כיצד? טעונה ושאינה טעונה - תידחה שאינה טעונה מפני טעונה. קרובה ושאינה קרובה - תידחה קרובה מפני שאינה קרובה. היו שתיהן קרובות, שתיהן רחוקות - הטל פשרה ביניהן, ומעלות שכר זו לזו.

מהברייתא עולה שאם אחד הצדדים נמצא במצוקה גדולה יותר (כגון סכנה או קושי) - יש להקדימו, ואם כל הנוכחים נמצאים בתנאים שווים - "הטל פשרה ביניהן", כלומר יש לעשות הגרלה מי קודם, ומי שזוכה להיות קודם משלם לשני על ההמתנה. **המאירי** (שם) מוסיף, שרק אם כל התנאים שווים עושים פשרה, אך אם יש עדיפות כלשהי לאחד הצדדים, כגון שאחד מהם הגיע קודם - "מקדימין לקודם":

וכן כל כיוצא בה, כל שאנו רואים שיכול לסבול העכוב ביותר ידחה מפני חברו, וכן בריא מפני חולה וכל כיוצא בזה. אף לענין הדין אמרו שאם היו לפני הדיין הרבה בעלי דינים מקדימין יתום לאלמנה, ואלמנה לתלמיד חכם, ותלמיד חכם לעם הארץ, ואשה קודמת לאיש מפני שבשתה מרובה, **ואם הכל שווה מקדימין לקודם**.

מדברי המאירי למדנו שני כללים חשובים: א. מי שסובל יותר - קודם. ב. בתנאים שווים, יש להקדים את מי שקודם בתור. מכאן שמדובר בדין כללי שלא נוגע דווקא לסדרי בית הדין או לענייני ספינות, ובכל מקום יש להקדים לקודם. מסתבר שיש כוח ביד החברה לקבוע מוסכמות חברתיות בענייני קדימות ויושר, וכיוון שזו קבלת הציבור, אי אפשר לעבור עליה.

קדימות בהצלת חיים

דברים אלו נאמרו בעיקרם ביחס לקדימות בדין או ביחס לבזבז זמן (המקרה של הספינות) וכדומה. מה הדין ביחס לרפואה ולהצלת חיים?

הגמרא (בבא מציעא סב.) אומרת:

תניא: שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: "וחי אחיך עמך" - חייך קודמים לחיי חבריך".

לפי רבי עקיבא, שהלכה כמותו (לדעת רוב הפוסקים), "חייך קודמין לחיי חבריך". ואם כך אולי גם במקרה שלנו, כאשר מדובר על הצלת חיים, כל אחד צריך לעשות כל שביכולתו כדי להציל את עצמו.

אולם ברור שלא כך פני הדברים. אמנם "חייך קודמין לחיי חבריך", אבל רק כאשר **המים שייכים לך**, ולא כאשר "המים" (=החיסון) שייכים על פי החלטות המדינה (או בגלל המצב הבריאותי או בגלל התור) לאדם השני, ואתה מנסה להקדימו. ואמנם במקרה של המים, השימוש של האחד לא עוזר כלל לשני, ואילו בחיסון, כל אחד שמקבל חיסון עוזר למיגור המגפה ומקטין ככל הנראה את סיכויי ההדבקה - אך בכל זאת ברור שמי שקבוצת סיכון זקוק יותר לחיסון. לכן, אדם צעיר שמוצא דרך להידחף לתור, ובעל כך אדם שנמצא בקבוצת סיכון צריך לדחות את קבלת החיסון בכמה ימים - אינו רשאי לעשות זאת.

מתי מותר להקדים את התור?

בדברינו התייחסנו למי שנדחף לתור לקופת חולים שלא לפי הקריטריונים שקבעה המדינה. אך יש לדעת שלא כל פעולה של הקדמת תור היא בהכרח "גזלה" של תור אחר. ישנם גורמים רבים הגורמים לקבלת החיסון. לעיתים הסיבה היא שיש מחסור בחיסונים, ואז אולי גם עקיפה דרך תשלום פרטי עלולה להיות בעייתית. אך לעיתים הבעיה היא רק מצד כמות השעות המצומצמת שהמדינה או קופת החולים מקצות לטובת החיסון (מפאת מחסור בכוח אדם וכדומה). במקרה כזה, מי שיוצא דרך להתחסן באופן פרטי - אין בכך כל בעיה, משום שזו עבודה נוספת של הרופא, ואין בה פגיעה באדם אחר.¹

דוגמה נוספת: לעיתים ייתכן שאדם שנמצא בקבוצת סיכון משום מה לא קיבל תור לחיסון, ואילו אחרים - שהוא בוודאי קודם להם - קיבלו תור. במקרה זה, אם הוא מנסה להקדים את התור (בדרכים חוקיות), אין בכך פגם, שהרי הוא מסוכן מהם (וכדברי המאירי לעיל).

הלכה למעשה

כאשר מדובר על אדם שאמור לקבל חיסון לפי דרגת הסיכון או מקום העבודה שלו וכדומה, אלא שייקח זמן עד שיקבל בפועל את החיסון משום שיש לחץ על צוותי הרפואה וכדומה, מסתבר שמותר לו לנסות ולהקדים את התור (בדרכים חוקיות). אולם כאשר מדובר על אדם שאין כל סיבה שיקבל כעת את החיסון, כי הוא לא בקריטריונים של האנשים המקבלים כעת חיסון - עליו להמתין עד שיגיע הזמן של הקבוצה התואמת לו.

עם זאת, **פעמים רבות נוצרים "חורים" של תורים שהתפנו וכדומה**, ואז אדם שמוכן לנסוע באותו רגע ולקבל את החיסון ללא קשר לרקע הרפואי שלו - יקבל אותו, הרי שהוא לא לוקח תור של אדם אחר ולא גורם שום עיכוב. לכן מחד יש לפעול במשנה זהירות ולהיזהר שלא לפגוע באדם אחר, אך מאידך לעיתים ניתן להקדים תור כאשר ישנה סיבה טובה לדבר (למשל בריאותית, או שאין בכך באמת פגיעה באדם אחר).

ביחס לקורונה ישנו שיקול נוסף. החיסונים מגיעים בהקפאה של 70 מעלות מתחת לאפס. לאחר שמפשירים אותם חייבים להשתמש בהם, ואם לא - צריך לזרוק אותם לפח. לכן ישנם מקומות שבהם נשארים חיסונים מיותרים, ומבקשים מאנשים לבוא להתחסן (לעיתים במגבלת גיל מסוים ולעיתים בכל גיל). **במקרים אלו מצווה ללכת להתחסן כיוון שהדבר מסייע במיגור המגפה בכך שיש אדם נוסף שהתחסן במקום שהחיסון ילך לפח**.

ולסיום - סיפור

לפני כאחת עשרה שנה קיבלתי טלפון מעוזרו של הרב נח וינברג זצ"ל (ראש ישיבת אש התורה). הוא אמר לי שהרב וינברג נמצא בבית חולים והוא מבקש שאבוא אליו. לא דיברתי מעולם עם הרב וינברג, ותמהתי מדוע הוא רוצה שאבוא אליו. מיד הסכמתי. הלכתי לבית החולים, שם ישב הרב וינברג במיטתו ושמח מאוד לראותי.

אחרי כמה דקות אל החדר נכנסה אחות וביקשה ממני לצאת, כיוון שמעבירים את הרב לחדר אחר. הרב קיבל חדר הרבה יותר יפה ומרווח, ושמחתי עבורו. לפתע, חלפה מיטה עם מישהו ליד החדר החדש. הרב שאל מיד, ברעדה: "האם שמו אותי בחדר במקום החולה הזה"? הרב לא נרגע עד שהבהירו לו שחולה עבר למחלקה אחרת ולכן התפנה החדר. היה זה מחזה מרומם לראות שגם במיטת חוליו הרב ממשיך בעוצמת רוח, **וגם במצבים הקשים ביותר הרב דואג למוסריות המלאה, גם אם הדברים יבואו על חשבון תנאיו בבית החולים**.

ברכת ה' עליכם,

הרב יוסף צבי ריימן

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

¹ גם אם רפואה פרטית עלולה לפגוע ברפואה הציבורית, יש מקום לבחון אם הרופא יכול להעדיף חולה אחד (כשאין סכנת נפשות ישירה) על פני חולה אחר בגלל שכרו - עיינו במאמרם של **הרב יצחק זילברשטיין** (הלכה ורפואה ג', עמ' צא) ו**הרב איתמר ורפהטיג** (תחומין י"ב, עמ' 124).